

Learning Management of Social Studies Teachers in the Development of Creative Problem Solving for Learners in the 21st Century

Wipada Phinla

MSc. (Teaching Social Studies), Lecturer
Teaching Liberal Art Program, Faculty of Education
Thaksin University.

Abstract

Today's global society is reflected in technological advances, complicated communications and quick and convenient access to information. To cope with such advancement, the learning management for learners in the 21st century requires the instillation in individuals to possess a higher level of thinking ability, make appropriate social adjustment and know how to solve the problem faced with situations in daily life. Solving the problem creatively is an ability that is essential for the development of children and youth of the nation. This is due to the fact that various organizations require individuals who are creative to improve the work in accordance with each aspect of problems effectively and select the best option in solving the problems creatively. However, creative problem solving can be trained by social studies teachers providing the learning process through the content in the lessons with step by step and in a systematic way.

Keywords: Learning management process, Social studies, Creative problem solving, Learners in the 21st century

กระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาการ แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ สำหรับผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ 21

วิภาดา พินลา

กศ.ม. (การสอนสังคมศึกษา), อาจารย์
สาขาการสอนศิลปศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยทักษิณ

บทคัดย่อ

สังคมโลกในปัจจุบันมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสารที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้มนุษย์เข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกและรวดเร็ว ดังนั้นการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ 21 จึงต้องปลูกฝังให้บุคคลได้รู้จักคิดขั้นสูง รู้จักปรับตัวในสังคม และรู้จักแก้ไขปัญหาเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ นับเป็นอีกความสามารถหนึ่งที่สำคัญสำหรับการพัฒนาเด็กและเยาวชนของชาติ เนื่องจากหน่วยงานต่าง ๆ ต้องการบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ เพื่อปรับปรุงการทำงานให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในแต่ละด้านอย่างมีประสิทธิภาพ และเลือกแนวทางวิธีการที่ดีที่สุดในแก้ปัญหาต่อไป อย่างไรก็ตาม การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์สามารถฝึกฝนได้ โดยครูสังคมศึกษาทำหน้าที่จัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านเนื้อหาในบทเรียนที่มีขั้นตอนอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: กระบวนการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ สังคมศึกษา การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ 21

บทนำ

ในยุคศตวรรษที่ 21 มนุษย์ได้พยายามคิดค้นและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิตเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ จึงกล่าวได้ว่าความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่งผลทำให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่สุขสบายหรือสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น ดังนั้นการคิดแก้ปัญหา จึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ควรพัฒนาให้มนุษย์รู้จักเผชิญและเอาชนะกับอุปสรรคให้ประสบความสำเร็จได้ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการคิดแก้ปัญหาของมนุษย์ดังกล่าว จำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนควบคู่กับการคิดสร้างสรรค์เพื่อให้ได้พลเมืองที่สมบูรณ์ยุคใหม่ตามที่สังคมปรารถนา สอดคล้องกับสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านคุณภาพผู้เรียนในมาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550: 10) การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์จึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญการจินตนาการและการไตร่ตรองในการคิดขั้นสูงเพื่อขจัดอุปสรรคของปัญหาที่มีได้ โดยผ่านระบบการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนเพื่อให้ผู้เรียนได้คิด ลงมือปฏิบัติ จนเห็นคุณค่าและสามารถนำแนวทางไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ในการพัฒนาการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์จำเป็นต้องทำอย่างเต็มที่ครูผู้สอนควรทำความเข้าใจเพื่อนำไปปรับใช้ในชั้นเรียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งครูสังคมนักศึกษาเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การรู้จักปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การรู้จักจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เข้าใจถึงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลาตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ จนเกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ตลอดจนการรู้จักยอมรับในความแตกต่างบนพื้นฐานของสังคมพหุวัฒนธรรม สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตและเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลกอย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 : 1)

กระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูสังคมนักศึกษาในการพัฒนาการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ สำหรับผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ 21 จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่มุ่งพัฒนาความสามารถทางด้านกระบวนการคิดแก้ปัญหาและการคิดสร้างสรรค์ที่หลากหลายของผู้เรียน โดยเริ่มจากการกำหนดปัญหาเพื่อให้เกิดความเข้าใจในปัญหานั้นแล้วเริ่มค้นหาข้อเท็จจริง ค้นหาปัญหา พิจารณาข้อมูลต่าง ๆ รอบด้านจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ตลอดจนหาแนวทางการแก้ไข เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิดจากประสบการณ์เดิมมาใช้ในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ ครูสังคมนักศึกษาต้องสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองพร้อมทั้งส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อให้เด็กได้พัฒนาการคิดที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เพราะการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิม เข้าวปัญหา แรงจูงใจ และการนำมาใช้อย่างถูกต้องเหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้เด็กพัฒนาความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทบาทการจัดการเรียนรู้ของครูสังคมนักศึกษาในศตวรรษที่ 21

การจัดการเรียนรู้ของครูสังคมนักศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดการเรียนรู้แบบใหม่ ๆ ที่หลากหลาย โดยคำนึงถึงความทันสมัย เพศ ช่วงวัยหรือวุฒิภาวะของผู้เรียนเป็นสำคัญ หากครูหรือผู้สอนยังคงใช้วิธีการเดิม ๆ หรือมีความเชื่อแบบเดิม ๆ ในการสอน อาจทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายจนไม่สามารถปรับตัวหรือนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เมื่อออกจากสถานศึกษาไปแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากโลกการทำงานในอนาคตนั้น ผู้เรียนต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ท้าทายเป็นจำนวนมากและยังมีปัญหาอีกมากมายที่ผู้เรียนต้องออกไปค้นหา สอดคล้องกับแนวคิดของ วิจารณ์ พานิช (2556 : 52-53) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทครูในศตวรรษที่ 21 นั้น ครูจะไม่ตั้งตนเป็น “ผู้รู้” แต่เป็น “ผู้เรียนรู้” เรียนพร้อมกับศิษย์ กล่าวสารภาพว่าไม่รู้ เพื่อขอให้ศิษย์ค้น จากการเรียนรู้พร้อมกับเพื่อนครู โดยการปฏิบัติ การออกแบบการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเผยแพร่เป็นผลงานวิชาการเรื่องการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นนันทกรุกออกไปใช้ทรัพยากรการเรียนรู้

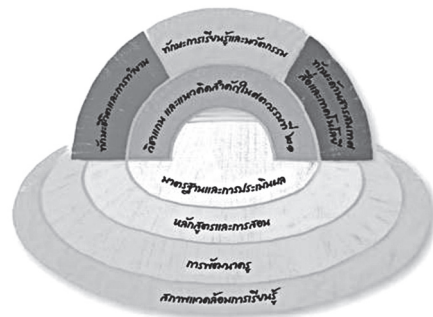
ในชุมชนในสถานประกอบการ ฯลฯ และในโลก ดังนั้น ครูสังคัมศึกษาจำเป็นต้องบูรณาการเนื้อหาในรายวิชา สังคัมศึกษาในสาระการเรียนรู้ทั้ง 5 ได้แก่ 1) ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม 2) หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม 3) เศรษฐศาสตร์ 4) ประวัติศาสตร์ และ 5) ภูมิศาสตร์ อีกทั้งจัดให้ศิษย์เรียนรู้จากชีวิตจริง ให้ปฏิบัติจริงที่ซับซ้อนและไม่ชัดเจน ส่งเสริมให้ศิษย์ สร้างความรู้ขึ้นใช้เอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโลก ตลอดจน เป็นตัวอย่างและเสวนากับศิษย์เรื่องความดี คุณธรรม จริยธรรม เชื่อมโยงกับเหตุการณ์จริง ชีวิตจริง เพื่อฝึกฝน ผู้เรียนให้มองหาวิธีการแก้ปัญหาที่แตกต่างไปจากเดิม โดยบทบาทการจัดการเรียนรู้ของครูสังคัมศึกษาใน ศตวรรษที่ 21 ครูผู้สอนต้องเป็นนักรุกออกไปใช้ทรัพยากร การเรียนรู้ที่หลากหลายนอกโรงเรียน โดยการมีส่วนร่วมกับผู้ปกครอง พระภิกษุ ปรชาญผู้รู้ที่อยู่ในชุมชนทั้งหลาย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงรวมถึงให้ผู้เรียนได้ เข้าใจในปัญหาของการเรียนรู้ผ่านการคิดเอง ลงมือทำเอง และแก้ปัญหาเอง เช่น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนได้ แสดงความคิดเห็นร่วมกัน โดยใช้คำถามอย่างท้าทาย และสร้างสรรค์ตั้งแต่ระดับง่ายไปหายาก ทั้งนี้ ครูผู้สอน ต้องสร้างเกณฑ์ประเมินผลงานที่สามารถวัดได้อย่างมี คุณภาพ ดูแลและให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิดเมื่อผู้เรียน เผชิญปัญหาที่ยากแก่การแก้ไข รวมถึงติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลความสำเร็จในกิจกรรมทุกขั้นตอน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในยุคการจัดการศึกษาที่อิง มาตรฐาน (Standard-Based Education) ออมสิน จตุพร (2557 : 138) ได้เสนอว่า แนวการสอนแบบให้ผู้เรียน สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองนั้นอาจไม่เหมาะสมกับทุก ๆ เป้าหมายหรือผลลัพธ์การเรียนรู้ และอาจไม่เหมาะที่จะ ใช้ในการเรียนรู้ทุก ๆ สาระวิชาในโรงเรียนหรือสถานศึกษา เนื่องด้วยความรู้บางอย่าง ถ้าเป็นความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริง หรือต้องการการอธิบายด้วยการสอนทางตรงก็ย่อมจำเป็นต้องถ่ายทอดความรู้โดยตรง กรณีเช่นนี้ไม่ต้องการความคิด สร้างสรรค์หรือจินตนาการของผู้เรียน การเปลี่ยนแปลง แนวการสอนไม่ได้ช่วยให้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด ตัวอย่างเช่น การสอนเรื่องพญานาค การสะกดคำ หลักเกณฑ์การใช้เครื่องหมายวรรคตอน สัญลักษณ์ใน วิชาคณิตศาสตร์ ตำแหน่งในเข็มทิศ และการสอน เพลงชาติ เป็นต้น ดังนั้น กระบวนการจัดการเรียนรู้ของ ครูสังคัมศึกษาในการพัฒนาการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

สำหรับผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ 21 จึงต้องคำนึงถึงเนื้อหา บทเรียนเป็นสำคัญ

ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills)

สังคมโลกก้าวเข้าสู่ยุคศตวรรษที่ 21 มาเกือบ 2 ทศวรรษ โดยมีเป้าหมายหลักของการพัฒนาการศึกษา ของประเทศไทย คือ การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพในด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีเพื่อการ อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม ดังนั้นการเรียนรู้ในยุค ศตวรรษที่ 21 ครูจึงต้องไม่ใช่แค่มีใจ เอาใจใส่ศิษย์เท่านั้น ยังต้องมีทักษะในการ “จุดไฟ” ในใจศิษย์ ให้รักการ เรียนรู้ ให้สนุกกับการเรียนรู้ หรือให้การเรียนรู้สนุกและ กระตุ้นให้อยากเรียนรู้ต่อไปตลอดชีวิต ครูจึงต้องยึดหลัก “สอนน้อย เรียนมาก” โดยให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งต้อง “ก้าวข้ามสาระวิชา” ไปสู่การ เรียนรู้ “ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21” ที่ครู สอนไม่ได้ ผู้เรียนต้องเรียนเอง หรือพูดใหม่ว่าครูต้อง ไม่สอน แต่ต้องออกแบบการเรียนรู้และอำนวยความสะดวก ในการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการเรียนแบบลงมือทำ เพื่อให้เกิดทักษะการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 21 ในการ เตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ ประกอบอาชีพ และดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม (วิจารณ์ พานิช, 2555 : 15-17)

กรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (21st Century Learning Framework) (ที่มา: วิจารณ์ พานิช, 2556: 14)

จากแนวคิดดังกล่าวตามภาพที่ปรากฏข้างต้น การดำรงชีวิตหรือการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต ในศตวรรษที่ 21 จะประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 ส่วน สำคัญ คือ 1) ส่วนขององค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ในศตวรรษที่ 21 อันประกอบด้วยวิชาแกนและแนวคิด สำคัญในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นเนื้อหาวิชาที่จำเป็นที่ ต้องเรียนรู้ อันเป็นความรู้ในเรื่องวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษา ศิลปะ เศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐและความเป็นพลเมือง 2) ส่วนของทักษะ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 อันประกอบด้วย ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี และทักษะชีวิตและอาชีพ ทั้งนี้ ทักษะ แห่งศตวรรษที่ 21 แนวคิดของ วิจารย์ พานิช (2556 : 16) ได้กล่าวไว้ว่า สามารถแจกแจงออกได้เป็น 3Rs + 8Cs และเพิ่ม + 2Ls ด้วย คือ Learning กับ Leadership ดังนี้ Reading, Riting, Rithmetics + 21st Century Themes ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและ ทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking & Problem Solving), ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม (Creativity & Innovation), ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork & Leadership), ทักษะด้านความเข้าใจ ต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ (Cross-cultural Understanding), ทักษะ 2-3 ภาษา ทักษะด้านการ สื่อสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ (Communication, Information & Media Literacy), ทักษะด้าน คอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing & Media Literacy) ทักษะอาชีพ และ ทักษะการเรียนรู้ (Career & Learning Self-reliance), ทักษะการเปลี่ยนแปลง (Change), ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skills), ภาวะผู้นำ (Leadership)

ความหมายและความสำคัญของการคิดแก้ปัญหา อย่างสร้างสรรค์

การแก้ปัญหาเป็นเรื่องจำเป็นที่มนุษย์มีอาจ หลีกเลี่ยงได้ เมื่อบุคคลกำลังเผชิญกับสถานการณ์หรือ สิ่งแวดล้อมที่มีความขัดแย้งหรือก่อให้เกิดปัญหา ผู้ที่มี ความสามารถแก้ไขปัญหาจะพยายามคิดค้นหาวิธีการ ที่เหมาะสมที่สุดเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนั้น การแก้ปัญหาก็เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยสติปัญญา

ในการคิดเพื่อแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมต่อการปฏิบัติใน สถานการณ์ต่าง ๆ หากบุคคลมีการแก้ปัญหาอย่าง สร้างสรรค์ในวิธีการที่หลากหลาย แพลกใหม่ หรือแตกต่าง ให้ที่ดีขึ้น อาจส่งผลให้การแก้ปัญหาของบุคคลประสบ ผลสำเร็จได้เป็นอย่างดีด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม มี นักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ให้ ความหมายหลากหลายนัย ดังนี้ ไอซ์แซกเซน (Isaksen, 1994 : 52) กล่าวว่า การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เป็นกรอบแนวคิดวิธีการที่ได้รับการออกแบบมาในการ ช่วยเหลือผู้แก้ปัญหาด้วยการใช้ความคิดสร้างสรรค์ใน การนำไปสู่เป้าหมายด้วยความสำเร็จ สามารถเอาชนะ อุปสรรคและเป็นการส่งเสริมพฤติกรรมความคิด สร้างสรรค์ให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ มิเชล และโควาลิค (Mitchell and Kowalick, 1999 : 4) กล่าวว่า การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง กระบวนการ วิธีการ หรือระบบสำหรับการแก้ปัญหา อย่างมีจินตนาการ และให้ผลการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งแนวคิดของ ทริฟฟิงเกอร์ ไอซ์แซกเซน และดอร์วอล (Treffinger, Isaksen and Dorvol, 2004 : 16) กล่าวว่า การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์เป็นรูปแบบ ที่ใช้สำหรับการแก้ปัญหาและจัดการเปลี่ยนแปลงอย่าง สร้างสรรค์เพื่อไปสู่เป้าหมายและความฝันที่เป็นจริง รวมถึงแนวคิดของ ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2537 : 16) กล่าวว่า การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์เป็นการคิด ที่มุ่งคิดค้นหาคำตอบ และวิธีการที่แปลกใหม่แตกต่าง จากเดิม มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ประกอบด้วยความคิด เองนัยและอเนกนัยในรูปแบบและวิธีการที่ส่งเสริมกัน อย่างเหมาะสม เป็นความสามารถทางการคิดที่มี กระบวนการครบวงจรจนได้คำตอบ นอกจากนี้ ยุทธ รัชไทย และธนิกานต์ มาฆะศิริานนท์ (2542 : 8) กล่าวว่า การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์เป็นศาสตร์ และศิลป์ เป็นกระบวนการที่ต้องใช้ทั้งความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ สัญชาตญาณและการหยั่งรู้ จินตนาการ การคิดเชิงวิเคราะห์ การวินิจฉัย การตัดสินใจ และการ จัดทำแผนการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ อีกทั้งแนวคิดของ วรภัทร์ ภูเจริญ (2543 : 8) ได้ให้ความหมายของการ แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ไว้ว่า เป็นการคิดที่มุ่งหาคำตอบ และวิธีการแปลกใหม่จากเดิม มีคุณค่าประกอบด้วย ความคิดเองนัยและอเนกนัยในรูปแบบและวิธีการที่ ส่งเสริมกันอย่างเหมาะสม เป็นความสามารถทางการคิด

ที่มีกระบวนการครบวงจรจนได้คำตอบ สรุปได้ว่า การคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนในการคิดตอบสนองต่อเหตุการณ์หรือปัญหาที่เข้ามา โดยผู้เรียนนำข้อมูลมาสังเคราะห์หรือรวบรวมอย่างรอบคอบจนเกิดความคิดหลากหลาย คล่องแคล่ว ยืดหยุ่น และเป็นความคิดที่ริเริ่มแปลกใหม่นอกกรอบ ไม่ซ้ำใคร อีกทั้งยังสามารถดัดแปลง ผสมผสานความคิดเดิมทำให้เกิดเป็นแนวความคิดอื่นและนำมาพัฒนาเพื่อใช้แก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ที่มีประโยชน์ต่อตนเองและสังคม นอกจากนี้ ได้มีนักวิชาการให้คำนิยามถึงความสำคัญของ “การคิดแก้ปัญหา” และ “การคิดสร้างสรรค์” ไว้มากมาย ดังนี้ แนวคิดความสำคัญการคิดแก้ปัญหาของ ฉันทนา ภาคบงกช (2528 : 53-55) กล่าวว่า การแก้ปัญหาเป็นเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการสอนให้เด็กคิด ครูจึงจำเป็นต้องปลูกฝัง ส่งเสริมให้โอกาสเด็กได้ฝึกคิด อยู่เสมอ เพื่อจะทำให้เด็กมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ รศนา อชชะกิจ (2537 : 11) ได้กล่าวว่า หน้าที่มนุษย์คือการแก้ปัญหา ผู้ที่มีความสามารถสูงในการแก้ปัญหาย่อมประสบความสำเร็จทั้งในชีวิตส่วนตัว ครอบครัว และหน้าที่การทำงาน การแก้ปัญหามีความสำคัญต่อการอยู่รอดปลอดภัย และการดำเนินหน้าที่การทำงาน คุณภาพมนุษย์จึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่และความสามารถในการแก้ปัญหาเป็นสำคัญ และนอกจากนี้ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2549 : 68-75) กล่าวถึงความสำคัญในการคิดแก้ปัญหาไว้ว่า เป็นการกำหนดความเป็นตัวเราบนพื้นฐานของสติปัญญา ความเข้าใจ การตัดสินใจ โดยนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงต่อการแข่งขันในสังคมแห่งความรู้

แนวคิดความสำคัญการคิดสร้างสรรค์ของ ผุสดี ภูอินทร์ (2523 : 73) ได้กล่าวว่า คุณค่าของการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์มี 2 ประการ ดังนี้ ประการแรก มีคุณค่าต่อสังคม การที่บุคคลได้คิดและสร้างสรรค์สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อประโยชน์และความก้าวหน้าของสังคม หรือหาวิธีแก้ไขปัญหานั้นกระทั่งประสบความสำเร็จทำให้สังคมมีความเจริญมากขึ้น เช่น ความเจริญทางการแพทย์ การเกษตร การคมนาคม เป็นต้น และประการที่สองมีคุณค่าต่อตนเอง การสร้างสรรค์ผลงานขึ้นได้ขึ้นมา ทำให้ผู้สร้างสรรค์พึงพอใจและมีความสุข เช่น การที่เด็กสร้างสรรค์งานด้วยตนเองจะสร้าง

ความพอใจแก่เด็กไม่ว่าจะเป็นการวาดภาพ การต่อสิ่งของ ให้เป็นรูปร่างต่าง ๆ การคิดเกมการเล่นที่แปลกใหม่ เด็กจะเกิดความภูมิใจในความสามารถของตน มั่นใจในตนเอง ซึ่งมีผลไปถึงแบบแผนบุคลิกภาพและความสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมของเด็ก สอดคล้องกับ แนวคิดของ อารี รังสินันท์ (2532 : 498) ได้กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์มีความสำคัญต่อตนเองและสังคมคือ ความสำคัญต่อตนเองเป็นการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระทั้งความคิดและการปฏิบัติ ทำให้การทำงานเป็นไปอย่างมีความสุข ซึ่งจะลดความเครียด และความกังวลเมื่องานนั้นประสบความสำเร็จจะทำให้ ความภาคภูมิใจและเชื่อมั่นในตนเอง ในส่วนของความสำคัญต่อสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงในการสร้างสรรค์ วิทยาการและงานที่เป็นเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความสะดวกสบายต่อมนุษย์ในสังคม ทำให้มนุษย์ในสังคมอยู่อย่างมีความสุขและยังสามารถสร้างสรรค์สังคมให้เจริญขึ้นตามลำดับ สรุปได้ว่า ความสำคัญของการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนด ความเป็นตัวเราต่อการตัดสินใจ การเปลี่ยนแปลง ความสามารถในการแข่งขันในสังคม และความสามารถในการปรับตัวให้ดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข เพราะสภาพสังคมปัจจุบันล้วนเกี่ยวข้องกับปัญหา ดังนั้น มนุษย์จึงต้องจัดการกับปัญหาที่มีอย่างสร้างสรรค์เพื่อให้ตนเองมีความสุข ไม่เคร่งเครียด หรือกังวลเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ อีกทั้งเพื่อให้สังคมมีความเจริญมากขึ้นในด้านการส่งเสริมความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ ครูสังคมศึกษาจำเป็นต้องเริ่มส่งเสริมให้กับเด็กและเยาวชนได้ฝึกฝนการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์สม่ำเสมอ โดยให้ผู้เรียนอธิบายความสำคัญของปัญหาหรือสถานการณ์ การเขียนจากการสร้างแผนภูมิปัญหา การประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรม การทดลองเรียนรู้สิ่งแปลกใหม่ การลองผิดลองถูกจากการลงมือปฏิบัติ ฯลฯ

องค์ประกอบในการแก้ปัญหาเพื่อส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

การแก้ปัญหาของบุคคลนั้นจำเป็นต้องอาศัย องค์ประกอบหลาย ๆ อย่างเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากองค์ประกอบเหล่านี้ช่วยทำให้บุคคลมองเห็นถึงความสามารถ และ

ความเชื่อมั่นของแต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้น กระบวนการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ครูสังคมศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึง เพื่อเป็นการต่อยอดพัฒนาศักยภาพในการแก้ปัญหาของผู้เรียนในขั้นต่อไป ซึ่งนักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบในการแก้ปัญหา ดังนี้

มอร์แกน (Morgan, 1978 : 154-155) กล่าวว่า วิธีแก้ปัญหาของแต่ละบุคคลนั้นแตกต่างกัน ทำให้ทักษะการแก้ปัญหาแตกต่างกันด้วย ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ดังนี้ 1) สติปัญญา (Intelligent) ผู้ที่มีสติปัญญาดีจะคิดแก้ปัญหาได้ดี 2) แรงจูงใจ (Motivation) ในการที่จะทำให้เกิดแนวทางในการคิดแก้ปัญหา 3) ความพร้อมในการแก้ปัญหาใหม่ ๆ โดยทันทีจากประสบการณ์ที่เคยมีมาก่อน (Solution Preparedness) 4) การเลือกวิธีการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม (Function Fixedness) นอกจากนี้แนวคิดของ ซูชีพ อ่อนโคทสูง (2522 : 121-123) และ สุวัฒน์ มุทเธธา (2523 : 202-204) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการแก้ปัญหาไว้ว่า 1) ตัวผู้เรียน (Condition in Learner) ได้แก่ ระดับเชาวน์ปัญญา ลักษณะอารมณ์ อายุ แรงจูงใจและประสบการณ์ 2) สถานการณ์ที่เป็นปัญหา (Condition in Learning Situation) ถ้าปัญหานั้นเป็นที่สนใจของผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจที่จะแก้ปัญหา หรือถ้าผู้ชี้แนะสำหรับปัญหาที่ยาก ๆ อาจทำให้มองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหา หรือถ้าปัญหานั้นเป็นปัญหาที่ต่อเนื่องหรือคล้ายคลึงกับปัญหาที่เคยเรียนรูมาแล้วก็จะทำให้การแก้ปัญหานั้นง่ายขึ้น 3) การแก้ปัญหาเป็นหมู่ (Problem Solving in Group) คือการให้เด็กมีโอกาสร่วมกันแก้ปัญหา มีการอภิปรายและการถกเถียงกัน ซึ่งการแก้ปัญหาแบบนี้ต้องอาศัยความร่วมมือของคนหลาย ๆ คน การแก้ปัญหาแบบนี้จะได้ผลดีกว่าเมื่อ 3.1) สมาชิกของกลุ่มมีจุดมุ่งหมายร่วมกันที่จะแก้ปัญหาให้สำเร็จ 3.2) สมาชิกแต่ละคนมีข้อมูลและความรู้ที่จะแก้ปัญหา 3.3) สมาชิกทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นเท่ากัน 3.4) เป็นงานยาก สลับซับซ้อน 3.5) มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีภายในกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ จรรยา สุวรรณทัต (2529 : 375-377) ได้อธิบายเกี่ยวกับ องค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อความสามารถในการแก้ปัญหา ดังนี้ 1) ระดับสติปัญญา จากการวิจัยพบว่า บุคคลที่มีปัญญาดีจะมีความสามารถในการแก้ปัญหา

อยู่ในระดับสูง สามารถเก็บบันทึกข้อมูลที่ได้เรียนรู้จากแหล่งต่าง ๆ ไว้ในสมองได้มาก มีความจำดี มีช่วงความสนใจและความตั้งใจยาวนาน 2) อารมณ์และแรงจูงใจ ประสบการณ์ทางอารมณ์บางอย่างอาจทำให้การแก้ปัญหาเป็นเรื่องง่ายขึ้น เช่น ความสนุกสนานเพลิดเพลิน การมีแรงจูงใจในทางบวก 3) การอบรมเลี้ยงดูและการฝึกอบรม การให้ความรักความอบอุ่น การสนับสนุนให้ใช้เหตุผล และให้โอกาสแก่เด็กในการแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ 4) โอกาสและประสบการณ์ในการเรียนรู้ เด็กที่ได้รับโอกาสให้ได้แก้ปัญหาและตัดสินใจด้วยตนเองตั้งแต่เล็ก ๆ จะมีทักษะและความสามารถในการคิดและตัดสินใจเรื่องราวต่าง ๆ ได้ดี 5) สภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน ชุมชนและสื่อมวลชน ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกรู้สึกนึกคิดและการปฏิบัติของบุคคล

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า องค์ประกอบในการแก้ปัญหาเพื่อส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพนั้นขึ้นอยู่กับตัวผู้สอน โดยครูสังคมศึกษาศรีศึกษาภูมิหลังของผู้เรียนจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง การสอบถามผู้เรียน การสังเกตพฤติกรรมในและนอกชั้นเรียน การสำรวจเอกสารประวัติผู้เรียน ฯลฯ ในรายละเอียดต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ ระดับเชาวน์ปัญญา ลักษณะอารมณ์ อายุ และแรงจูงใจในการแก้ปัญหา นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ สังคมและสื่อมวลชน มีอิทธิพลต่อความรู้สึกรู้สึกนึกคิดและการปฏิบัติของบุคคล ดังนั้น ครูผู้สอนต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดขั้นสูงเพื่อฝึกแยกแยะต่อสถานการณ์ที่เป็นปัญหา โดยการสร้างสถานการณ์จำลอง การนำกรณีศึกษาปัญหาทางสังคม แล้วกระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็น และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

กระบวนการจัดการเรียนรู้ในการพัฒนาการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

กระบวนการแก้ปัญหาย่างสร้างสรรค์ เป็นกระบวนการคิดตามลำดับขั้นตอนที่มีความยืดหยุ่น มีการประยุกต์ใช้จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ สัจยชาติญาณ แนวคิดใหม่ ๆ ร่วมกับข้อเท็จจริงที่มีอยู่มาใช้ในการแก้ปัญหาเพื่อค้นหาทางเลือกที่มีคุณค่าในการแก้ปัญหานั้น ๆ อย่างไรก็ตามการแก้ปัญหาก็ประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้ที่แก้ปัญหาก็ต้องทราบสาเหตุ

ที่แท้จริงของปัญหา และจะต้องตั้งจุดประสงค์ในการแก้ปัญหาไว้อย่างชัดเจนในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ก็เช่นเดียวกันคือมีการตั้งจุดมุ่งหมายของการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์เอาไว้ทุกครั้งที่เราพบสาเหตุของปัญหาสอดคล้องกับแนวคิดของ ทอร์แรนซ์ (Torrance 1973 : 153-156) ได้สรุปขั้นตอนของกระบวนการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การค้นหาข้อมูล (Data Finding) เริ่มตั้งแต่เกิดความรู้สึกกังวลใจ มีความสับสนวุ่นวาย (Mess) เกิดขึ้นในจิตใจแต่ไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นอะไร จากจุดนี้ให้พยายามตั้งสติและพิจารณาว่าความยุ่งยากวุ่นวายสับสนหรือสิ่งที่ทำให้เกิดความกังวลใจคืออะไร จนไปสู่การได้ข้อมูลเพื่อทำปัญหาให้กระจ่าง

ขั้นที่ 2 การค้นหาปัญหา (Problem Finding) เป็นการระบุปัญหาที่เกิดขึ้นจากความยุ่งยาก วุ่นวายสับสนหรือสิ่งที่ทำให้เกิดความกังวลใจ

ขั้นที่ 3 การตั้งสมมติฐาน (Idea Finding) เป็นการค้นหาแนวคิดในการแก้ปัญหา เมื่อรู้ว่ามีปัญหาเกิดขึ้น ก็จะพยายามคิดและตั้งสมมติฐานขึ้นและรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ทดสอบสมมติฐานในขั้นต่อไป

ขั้นที่ 4 การค้นพบคำตอบ (Solution Finding) เป็นการค้นพบวิธีการแก้ปัญหาจากการทดสอบสมมติฐานในขั้นที่ 3

ขั้นที่ 5 การยอมรับการค้นพบ (Acceptance Finding) เป็นการยอมรับคำตอบที่ได้จากการพิสูจน์เรียบร้อยแล้วว่าจะแก้ปัญหาให้สำเร็จได้อย่างไร และต่อจากจุดนี้การแก้ปัญหาหรือการค้นพบยังไม่จบตรงนี้ แต่ผลที่ได้จากการค้นพบจะนำไปสู่หนทางที่ทำให้เกิดแนวคิดหรือสิ่งใหม่ที่เรียกว่า New Challenges

ลัมสแดนและลัมสแดน (Lumsdaine & Lumsdaine. 1995 : 16) ได้เสนอกระบวนการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นลำดับขั้นตอนของการใช้กระบวนการคิดแบบเอนกนัย (Divergent thinking) แล้วต่อด้วยการคิดแบบเอกนัย (Convergent thinking) มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การนิยามปัญหา (Problem definition) เป็นการรวบรวม สืบรวจและวิเคราะห์ข้อมูลเข้าสู่บทนิยามของปัญหาที่เป็นเป้าหมาย

ขั้นที่ 2 การสร้างความคิด (Idea generation) เป็นการหาแนวคิดต่าง ๆ ในการแก้ปัญหา ซึ่งขั้นนี้เป็นการใช้การคิดแบบเอนกนัย (Ideation)

ขั้นที่ 3 การประเมินความคิดที่สร้างสรรค์ (Creative idea-evaluation) เป็นการสังเคราะห์ความคิดประเมินความคิดต่าง ๆ เพื่อหาความคิดที่ดีและสร้างสรรค์กว่า

ขั้นที่ 4 การตัดสินความคิด (Idea judgement and decision making) เป็นการพิจารณาตัดสินและทำการตัดสินใจหาคำตอบที่ดีที่สุด ซึ่งขั้นนี้เป็นการคิดแบบเอกนัย เพื่อหาความคิดสุดท้ายที่ดีที่สุด

ขั้นที่ 5 การนำวิธีแก้ปัญหาไปใช้ (Solution implementation) และติดตาม (Follow up) นำวิธีการแก้ปัญหาไปใช้ในการแก้ปัญหาใหม่

รังสรรค์ เลิศในสัจย์ (2551 : 19) ได้กล่าวว่า ขั้นตอนการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยใช้แนวคิดของกลุ่มทากาฮาชิ มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดประเด็นปัญหา เช่น หัวข้อการสื่อสารที่ไม่ดี เป็นการกำหนดปัญหาที่ไม่ดี ควรสรุปให้เป็นหัวข้อที่เป็นรูปธรรม

ขั้นที่ 2 การรับรู้ยึดกุมปัญหา ค้นหาข้อเท็จจริงทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหานั้น ๆ แล้ววิเคราะห์อย่างจริงจังเพื่อให้รู้ถึงแก่นแท้ของปัญหา

ขั้นที่ 3 การกำหนดประเด็นที่ต้องแก้ไข เมื่อรู้ถึงแก่นแท้ของปัญหาควรกำหนดประเด็นที่ต้องแก้ไขปัญหานั้น กำหนดเป้าหมายที่ควรแก้ไขให้ชัดเจน รวมทั้งกำหนดเป้าหมายที่ต้องไปให้ถึงและมาตรฐานการประเมินผลด้วย

ขั้นที่ 4 การแก้ไขประเด็นปัญหา หาแนวความคิดที่เป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหานั้น ทำการประเมินแล้วจัดทำให้เป็นรูปธรรม โดยขั้นแรกวางแผนการหาแนวคิด จากนั้นสรุปผลเป็นรูปธรรมของแต่ละคน พิจารณาแผนการ ขั้นตอนการดำเนินการ แล้วจัดทำเป็นมาตรการแก้ไขปัญหา

ขั้นที่ 5 การประเมินผลโดยรวม พิจารณาโดยรวมถึงความสามารถในการทำให้เป็นจริงได้ หรือลักษณะพิเศษของมาตรการแก้ไขปัญหานั้น

ตาราง 1 กระบวนการจัดการเรียนรู้ในการพัฒนาการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

<p>ทอร์แรนซ์ (Torrance, 1973 : 153-156)</p>	<p>ลัมสแดนและลัมสแดน (Lumsdaine & Lumsdaine, 1995: 16)</p>	<p>ริงสรร์ เลิศในสัตย์ (2551: 19)</p>	<p>การสังเคราะห์ กระบวนการจัดการเรียนรู้ ของครูสังคมนตรีศึกษาใน การพัฒนาการแก้ปัญหา อย่างสร้างสรรค์ สำหรับผู้เรียนในยุค ศตวรรษที่ 21</p>
<p>ขั้นที่ 1 การค้นหาข้อมูล (Data Finding) เป็นการ ตั้งสติและพิจารณาดูเพื่อ ทำปัญหาให้กระจ่าง</p>	<p>ขั้นที่ 1 การนิยามปัญหา (Problem definition) เป็นการรวบรวม สํารวจ และวิเคราะห์ข้อมูล</p>	<p>ขั้นที่ 1 การกำหนดประเด็น ปัญหา ควรสรุปให้เป็น หัวข้อที่เป็นรูปธรรม</p>	<p>ขั้นที่ 1 การกำหนดปัญหา เป็นการพิจารณาดูว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นมีสาเหตุ มาจากอะไร ในสาระ สังคมนตรีศึกษาที่เรียน</p>
<p>ขั้นที่ 2 การค้นหาปัญหา (Problem Finding) เป็นการระบุปัญหาที่เกิดขึ้น</p>	<p>ขั้นที่ 2 การสร้างความคิด (Idea generation) เป็นการหาแนวคิดต่าง ๆ ในการแก้ปัญหา</p>	<p>ขั้นที่ 2 การรับรู้ยึดกุมปัญหา ค้นหาข้อเท็จจริงทั้งหมด ที่เกี่ยวข้องกับประเด็น ปัญหานั้น ๆ แล้ววิเคราะห์ อย่างจริงจัง</p>	<p>ขั้นที่ 2 การสืบค้นข้อมูล เป็นการตั้งคำถามแล้ว ตอบคำถามเกี่ยวกับ สถานการณ์ที่เป็นปัญหา รอบด้าน ในสาระสังคมนตรีศึกษา ที่เรียน</p>
<p>ขั้นที่ 3 การตั้งสมมติฐาน (Idea Finding) เป็นการ ค้นหาแนวคิดในการ แก้ปัญหา</p>	<p>ขั้นที่ 3 การประเมินความคิด ที่สร้างสรรค์ (Creative idea-evaluation) เป็นการ สังเคราะห์ความคิดประเมิน ความคิดต่างๆ</p>	<p>ขั้นที่ 3 การกำหนดประเด็น ที่ต้องแก้ไข กำหนดเป้าหมาย ที่ควรแก้ไขให้ชัดเจน รวมทั้ง กำหนดเป้าหมายที่ต้องไป ให้ถึงและมาตรฐานการ ประเมินผล</p>	<p>ขั้นที่ 3 การหาแนวทาง แก้ไข เป็นการค้นหา ข้อเท็จจริงหลากหลายด้าน ด้วยแนวทางที่เหมาะสม แปลกใหม่ และมีความ เป็นไปได้ ในสาระสังคมนตรีศึกษา ที่เรียน</p>
<p>ขั้นที่ 4 การค้นพบคำตอบ (Solution Finding) เป็นการ ค้นพบวิธีการแก้ปัญหา</p>	<p>ขั้นที่ 4 การตัดสินความคิด (Idea judgement and decision making) เป็นการพิจารณาตัดสิน และหาคำตอบที่ดีที่สุด</p>	<p>ขั้นที่ 4 การแก้ไขประเด็น ปัญหา หาแนวความคิดที่ เป็นประโยชน์ในการแก้ไข ปัญหา จากนั้นทำการ ประเมินแล้วจัดทำให้เป็น รูปธรรม</p>	<p>ขั้นที่ 4 การเลือกแนวทาง เป็นการระดมสมองเป็นกลุ่ม เพื่อตัดสินใจหาทางออก ของปัญหาที่ดีที่สุด ใน สาระสังคมนตรีศึกษาที่เรียน</p>
<p>ขั้นที่ 5 การยอมรับการ ค้นพบ (Acceptance Finding) เป็นการยอมรับ คำตอบที่ได้จากการพิสูจน์</p>	<p>ขั้นที่ 5 การนำวิธี แก้ปัญหาไปใช้ (Solution implementation) และ ติดตาม (Follow up) นำวิธีการแก้ปัญหาไปใช้ ในการแก้ปัญหาใหม่</p>	<p>ขั้นที่ 5 การประเมินผล โดยรวม พิจารณาโดย รวมถึงความสามารถใน การทำให้เป็นจริงได้ หรือ ลักษณะพิเศษของ มาตรการแก้ไขปัญหานั้น</p>	<p>ขั้นที่ 5 การดำเนินการ แก้ปัญหา เป็นการนำ แนวทางไปใช้สำหรับการ แก้ไขที่ได้กำหนดปัญหา ไว้ ในสาระสังคมนตรีศึกษา ที่เรียน</p>

จากตาราง 1 กระบวนการจัดการเรียนรู้ในการพัฒนาการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เป็นขั้นตอนที่ได้จากการสังเคราะห์แนวคิดของ ทอร์แรนซ์ (Torrance, 1973 : 153-156) ลัมสแดนและลัมสแดน (Lumsdaine & Lumsdaine, 1995 : 16) และรังสรรค์ เลิศในสัตย์ (2551 : 19) ซึ่งมีกระบวนการจัดการเรียนรู้ของครู สังคมศึกษาในการพัฒนาการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ สำหรับผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ 21 ดังนี้ 1) การกำหนดปัญหา เป็นการพิจารณาว่าปัญหาที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากอะไรในสาระสังคมศึกษาที่เรียนในเรื่อง “การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน” โดยผู้เรียนคิดถึงสาเหตุของปัญหาที่มีอยู่ให้มากที่สุดและรอบด้านที่สุด จากการระดมสมองเป็นกลุ่มช่วยกัน เช่น น้ำทะเลมีสีดำหรือเน่าเสีย มีสาเหตุหลักมาจากการกระทำของมนุษย์ ซึ่งครูผู้สอนต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนได้คิดร่วมกัน 2) การสืบค้นข้อมูล เป็นการตั้งคำถามแล้วตอบคำถามเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหารอบด้านในสาระสังคมศึกษาที่เรียน โดยผู้เรียนต้องสร้างขอบเขตการสืบค้นข้อมูลอย่างเป็นระบบ เช่น การสัมภาษณ์ชาวบ้านที่อยู่ริมหาดถึงพฤติกรรมการทิ้งสิ่งปฏิกูลลงในแหล่งน้ำทะเล การค้นคว้าข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ตำรา เอกสาร หรืองานวิจัยเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ต่อการทิ้งขยะลงในน้ำทะเล ซึ่งครูผู้สอนต้องใช้คำถามอย่างท้าทายและสร้างสรรค์ 3) การหาแนวทางแก้ไข เป็นการค้นหาข้อเท็จจริงหลากหลายด้าน ด้วยแนวทางที่เหมาะสม แปลกใหม่ และมีความเป็นไปได้ในสาระสังคมศึกษาที่เรียน โดยผู้เรียนสร้างนวัตกรรมเป็นทีมเพื่อการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม เช่น การแสดงบทบาทสมมติ การแต่งเพลง การแต่งกลอน การเขียนเรียงความ การวาดภาพระบายสี การเดินรณรงค์ การทำป้ายนิเทศ การทำแผนพับประชาสัมพันธ์ การทำสื่อมัลติมีเดีย การสร้างละครสั้นเกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำทะเล การทำถังขยะสำหรับขยะแต่ละประเภท การทำโครงการหรือกิจกรรม ฯลฯ ทั้งนี้ครูผู้สอนต้องสร้างเกณฑ์ประเมินผลงานที่สามารถวัดได้ 4) การเลือกแนวทางเป็นการระดมสมองเป็นกลุ่ม เพื่อตัดสินใจหาทางออกของปัญหาที่ดีที่สุด ในสาระสังคมศึกษาที่เรียน โดยผู้เรียนร่วมกันคัดเลือกแนวทางหรือนวัตกรรมที่ประดิษฐ์ขึ้นอย่างสร้างสรรค์ เช่น การทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมทางทะเลด้วยการลงไปจัดกิจกรรมกับคนในชุมชนริมหาด ซึ่งครูผู้สอนทำหน้าที่ดูแลและเป็น

ที่ปรึกษาอย่างใกล้ชิด 5) การดำเนินการแก้ไขปัญหาเป็นการนำแนวทางไปใช้สำหรับการแก้ไขที่ได้กำหนดปัญหาไว้ในสาระสังคมศึกษาที่เรียน โดยผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เช่น การร่วมลงมือทำโครงการหรือกิจกรรมตามที่กำหนด แล้วครูผู้สอนติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลความสำเร็จโดยการสำรวจ เป็นต้น

การส่งเสริมการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ในผู้เรียน

การส่งเสริมการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ นับว่าเป็นกระบวนการคิดแก้ไขสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ให้ประสบผลสำเร็จอย่างแปลกใหม่ หรือเป็นขั้นตอนของการบรรลุความต้องการ หรือวัตถุประสงค์โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการตัดสินใจเลือกแนวทางที่ดีที่สุดเพื่อแก้ไขปัญหานั้น ผู้แก้ไขปัญหานั้นต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการคิดวิธีการแก้ปัญหาให้ลึกและมีความหลากหลาย โดยปราศจากการตัดสินใจว่าดีหรือถูกต้องหรือไม่ จากนั้นจึงประเมินและเลือกวิธีการแก้ปัญหาโดยใช้การคิดพิจารณาญาณเพื่อให้ได้วิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด พร้อมทั้งนำวิธีการแก้ปัญหานั้นมาวางแผนการแก้ปัญหาบนเงื่อนไข บริบทและทรัพยากรที่มีอยู่ และนำแผนการแก้ปัญหาไปปฏิบัติ โดยเชื่อมั่นว่าสามารถแก้ปัญหาและกำกับตนเองขณะทำการแก้ปัญหาได้ อย่างไรก็ตามการพัฒนาการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์สามารถพัฒนาผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ได้มีนักวิชาการเสนอแนวทางความสามารถในการคิดแก้ปัญหาไว้มากมาย ดังนี้ แนวคิดของ สายหยุด สมประสงค์ (2523 : 69-90) กล่าวว่า การที่จะคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ผู้สอนจะต้องจัดสถานการณ์ภายนอกต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการเหล่านั้นแก้ปัญหา เช่น จัดสถานการณ์ที่เป็นสถานการณ์ใหม่ ๆ และวิธีการแก้ปัญหาได้หลาย ๆ วิธีมาให้ผู้เรียนฝึกฝนในการแก้ปัญหาให้มาก ๆ 1) ปัญหาที่ผู้สอนได้หยิบยกมาให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนนั้น นอกจากจะเป็นปัญหาใหม่สำหรับผู้เรียนไม่เคยประสบมาก่อนแล้ว ก็ควรเป็นปัญหาที่ไม่พ้นวิสัยของผู้เรียน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งปัญหานั้นต้องอยู่ในกรอบทักษะทางเขาวัวปัญญาของผู้เรียน 2) การฝึกแก้ปัญหานั้น ผู้สอนควรแนะนำให้ผู้เรียนตีปัญหาให้แตกก่อนว่าเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอะไร และถ้าเป็นปัญหาใหญ่ก็แตกออกเป็นปัญหาย่อย ๆ แล้วคิดแก้ปัญหาย่อยแต่ละปัญหา และเมื่อแก้ปัญหาย่อยได้

หมดทุกปัญหาทุกข้อก็เท่ากับแก้ปัญหาใหญ่ได้นั่นเอง 3) จัดบรรยากาศการเรียนการสอน หรือจัดสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นสภาพภายนอกของผู้เรียนให้เป็นไปในทางเปลี่ยนแปลงได้ไม่ตายตัว ผู้เรียนจะเกิดความรู้สึกว่าเขาสามารถคิดค้นเปลี่ยนแปลงอะไรได้บ้างในบทบาทต่าง ๆ กับตัวอย่าง เช่น การจัดห้องเรียนที่มีสภาพที่เปลี่ยนแปลงได้บ้าง 4) ให้โอกาสผู้เรียนได้คิดอยู่เสมอ 5) การฝึกแก้ปัญหาหรือการแก้ปัญหาใด ๆ ผู้สอนไม่ควรบอกวิธีแก้ปัญหาให้โดยตรง เพราะถ้าบอกให้ผู้เรียนแล้วจะไม่ได้ใช้ยุทธศาสตร์ของการคิดสภาพของการแก้ปัญหา นอกจากนี้แนวคิดของ ซาดี แจ่มนุช (2545 : 73-74) ได้เสนอแนวทางในการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาไว้ ดังนี้ 1) เริ่มต้นที่ครอบครัว จากการศึกษาพบว่าคนที่คิดเก่งจะเติบโตมาจากครอบครัวที่ผู้ปกครองส่งเสริมให้เด็กคิด ให้เด็กถามและมีประสบการณ์ด้านต่าง ๆ และหมั่นให้เด็กใช้เหตุผลในการตัดสินใจทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน 2) เริ่มต้นตั้งแต่ชั้นอนุบาลเพราะเด็กมีธรรมชาติความอยากรู้อยากเห็นสูงอยู่แล้วจึงไม่ต้องรอให้เด็กโตก่อนค่อยสอน ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือทำกิจกรรมอย่างหลากหลายให้ค้นพบหรือสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง 3) พัฒนาอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาการคิดแก้ปัญหาในเด็กควรพัฒนาอย่างต่อเนื่องและฝึกบ่อย ๆ จากทักษะพื้นฐานสู่ระดับที่มีความสลับซับซ้อนต่อไป

นอกจากนี้ แนวคิดการพัฒนาความสามารถในการคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคนสามารถกระตุ้นหรือส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้ ด้วยการฝึกหรือส่งเสริมให้ถูกวิธี อารี พันธุ์มณี (2545 : 166) ได้เสนอหลักในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของ ทอร์แรนซ์ (Torrance, 1979) ไว้ดังนี้ 1) การส่งเสริมให้เด็กถาม และให้ความสนใจต่อคำถามที่แปลกๆ ของเด็กและเขายังเน้นว่า พ่อแม่หรือครูไม่ควรมุ่งที่คำตอบที่ถูกแต่เพียงอย่างเดียว เพราะในการแก้ปัญหาแม้เด็กจะใช้วิธีเดาหรือเสี่ยงบ้างก็ควรยอม แต่ควรกระตุ้นให้เด็กได้วิเคราะห์ค้นหาเพื่อพิสูจน์การเดาโดยใช้การสังเกตและประสบการณ์ของเด็กเอง 2) ตั้งใจฟังและเอาใจใส่ต่อความคิดแปลก ๆ ของเด็กด้วยใจเป็นกลาง เมื่อเด็กแสดงความคิดเห็นในเรื่องใด แม้จะเป็นความคิดที่ยังไม่เคยได้ยินมาก่อนผู้ใหญ่ก็อย่าเพิ่งตัดสินและลิดรอนความคิดนั้น แต่รับฟังไว้ก่อน 3) กระตุ้นหรือรับต่อคำถามที่แปลก ๆ ของเด็ก ด้วยการตอบคำถามอย่างมีชีวิตชีวา หรือชี้แนะให้เด็กหา

คำตอบจากแหล่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง 4) แสดงให้เด็กเห็นว่าความคิดของเด็กนั้นมีคุณค่าและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ เช่น จากภาพที่ได้กวาด อาจนำไปเป็นลวดลายถ้วยชาม เป็นภาพปฏิทิน ภาพส่งความสุข (ส.ค.ส.) เป็นต้น 5) กระตุ้นและส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ควรให้โอกาสและเตรียมการให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง และยกย่องเด็กที่มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูอาจจะเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ชี้แนะ ลดการอธิบายและบรรยายลงบ้าง แต่เพิ่มการให้นักเรียนมีส่วนร่วมริเริ่มกิจกรรมด้วยตนเองมากขึ้น 6) เปิดโอกาสให้นักเรียนเรียนรู้ค้นคว้าอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ โดยไม่ต้องใช้วิธีชี้แจงด้วยคะแนน หรือการสอบ การตรวจสอบ เป็นต้น 7) พึงระลึกว่า การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในเด็กต้องใช้เวลาพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป 8) ส่งเสริมให้เด็กใช้จินตนาการของตนเอง และยกย่องชมเชย เมื่อเด็กมีจินตนาการที่แปลกและมีคุณค่า รวมถึงแนวคิดของ พงษ์พันธ์ พงษ์โสภณ (2542 : 162) ได้เสนอแนวทางการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับครูไว้ว่า ครูควรสอนให้ผู้เรียนรู้จักคิด คิดเป็น คิดหลาย ๆแง่มุม และสามารถคิดแก้ปัญหาได้สำเร็จ โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนกล้าแสดงออกความรู้สึกนึกคิดออกมาในวิถีทางที่สร้างสรรค์ ให้รู้จักใช้จินตนาการของตนเอง ตลอดจนความสามารถต่าง ๆ อันจะนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเองอยู่เสมอ ผู้เรียนรู้จักถามในระหว่างการเรียนการสอน โดยครูจะต้องให้ความสนใจต่อคำถามของผู้เรียนที่ใช้วิธีการสอนเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่องทุกวัน และสนับสนุนให้ผู้เรียนแสดงออกทางความคิดเชิงสร้างสรรค์ในเนื้อหาทุก ๆ วิชา นอกจากนี้ ครูควรสร้างบรรยากาศแห่งความอิสระทางวิชาการ อย่าเข้มงวดกดขี่จนเกินไป ควรจัดแต่งสภาพห้องเรียนให้แลดูแปลกใหม่อยู่เสมอ เพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา สิ่งสำคัญคือ ครูไม่ควรกำหนดรูปแบบความคิดและบุคลิกภาพของผู้เรียนในชั้นให้เหมือนกับเป็นพิมพ์เดียวกัน แต่ควรส่งเสริมความคิด และการผลิตที่แปลกใหม่ที่มีประโยชน์ต่อชีวิต สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อภิชัย เหล่าพิเดช (2556 : 768-769) ได้ศึกษาการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง ปัญหาทางสังคมของไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหา

เป็นฐาน พบว่า ครูผู้สอนควรพัฒนาให้ผู้เรียนค้นคว้า ความรู้อย่างกว้างขวาง โดยการสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ จาก สื่อออนไลน์ หรือจากอินเทอร์เน็ต ศูนย์คอมพิวเตอร์ อย่างครบวงจร เนื่องจากการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เป็นการใช้วิธีแก้ปัญหาหรือการหาคำตอบที่ดีกว่าหรือ มากกว่าวิธีการแก้ปัญหาได้มาครั้งแรกเพียงอย่างเดียว ดังนั้น การแยกแยะและคัดเลือกออกมาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ ดีที่สุด จะทำให้เราทราบว่าอะไรคือปัญหาที่แท้จริง และสามารถหาหนทางในการแก้ไขได้ตรงมากขึ้น

สรุปได้ว่า การพัฒนาการแก้ปัญหาอย่าง สร้างสรรค์ของผู้เรียนในวิชาสังคมศึกษา เป็นการฝึกการใช้สมองทั้ง 2 ซีก ได้แก่ การทำงานของสมองซีกซ้ายใน เรื่องการใช้สติปัญญาอย่างมีเหตุผลเพื่อวิเคราะห์แก้ไข ปัญหาและการทำงานของสมองซีกขวาในเรื่องการใช้ สติปัญญาจินตนาการเพื่อสร้างสรรค์ผลงาน ดังนั้น การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ในผู้เรียนสามารถแสดงให้เห็น เป็นประจักษ์และยั่งยืนได้นั้น ครูสังคมศึกษาจำเป็นต้อง ฝึกฝนผู้เรียนให้เรียนรู้ได้ด้วยตนเองหรือทำงานร่วมกับ ผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอ อันเป็นการฝึกทักษะของเด็กและ เยาวชนที่จะเรียนรู้ถึงแนวทางหรือวิธีคิดร่วมกันเพื่อแก้ไข ปัญหาจากเพื่อนหลากหลายวิธี นอกจากนี้ครูควรร่วม แลกเปลี่ยนวิธีสอนจากเพื่อนร่วมวิชาชีพเช่นกัน โดยการ บูรณาการเนื้อหาที่เกี่ยวข้องในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้ครอบคลุมด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ ซึ่งบทบาทหนึ่ง ที่สำคัญของครูสังคมศึกษาอีกประการ คือ ต้องเป็นเพียง ผู้ให้คำแนะนำและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้จินตนาการ ของตนเองอย่างเต็มที่ โดยยกย่องชมเชยเมื่อมีจินตนาการ

ที่แปลกใหม่และมีคุณค่า ทั้งนี้ให้พึงระลึกเสมอว่าการ พัฒนาการเริ่มสร้างสรรค์จะต้องใช้เวลาและค่อยเป็นค่อยไป ด้วยใจเป็นกลาง การพัฒนาการแก้ปัญหาอย่าง สร้างสรรค์ในผู้เรียนสามารถประสบผลสำเร็จในไม่ช้า อย่างแน่นอน

บทสรุป

กระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษา ในการพัฒนาการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ สำหรับผู้เรียน ในยุคศตวรรษที่ 21 มุ่งพัฒนาความสามารถทางด้าน กระบวนการคิดแก้ปัญหาและการคิดสร้างสรรค์ที่หลากหลาย ของผู้เรียนยุคใหม่ที่มีความสามารถแตกต่างกันไปเฉพาะ ตัวบุคคล โดยพัฒนาความสามารถในการทำ ความคุ้นเคย กับการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาหรือปัญหาที่ไม่คุ้นเคย โดยเริ่มจากการกำหนดปัญหาเพื่อให้เกิดความเข้าใจใน ปัญหานั้นแล้วเริ่มค้นหาข้อเท็จจริง ค้นหาปัญหาพิจารณา ข้อมูลต่าง ๆ รอบด้านจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ตลอดจนหาแนวทางการแก้ไข ด้วยการช่วยกันระดม ความคิดในหลายแง่หลายมุมหรือให้ผู้เรียนมีอิสระใน การคิดอย่างเต็มที่เพื่อให้ได้แนวคิดต่าง ๆ มากมายใน การตัดสินใจเลือกแนวทางที่ดีที่สุด แล้วดำเนินการลงมือ ปฏิบัติในการนำไปใช้แก้ปัญหา อีกทั้งเป็นการช่วยให้ ผู้เรียนได้ใช้สติปัญญา ความรู้ ประสบการณ์ และปฏิญาณ ไหวพริบ ในการขจัดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิต ประจำวันเพื่อนำไปสู่การประสบผลสำเร็จในชีวิตส่วนตัว ครอบครัว และการงานต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *ตัวชี้วัดและสาระแกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2549). *สายทางนักคิด*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: ชัคเชสมิเดีย.

จรรยา สุวรรณทัต. (2529). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- ฉันทนา ภาคนงกช. (2528). *เขียนให้ได้กคิด : โมเดลกับการพัฒนาทักษะการคิดเพื่อคุณภาพชีวิตและสังคม*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- ชาติ แจ่มนุษ. (2545). *สอนอย่างไรให้คิดเป็น*. กรุงเทพฯ : เลียงเชียง.
- ชูชีพ อ่อนโคกสูง. (2522). *จิตวิทยาการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา. (2537). *ความคิดสร้างสรรค์: พรสวรรค์ที่พัฒนาได้*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : โครงการตำราคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผุสดี ภูอินทร์. (2523). *เด็กกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์*. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา. (2542). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา.
- ยุดา รักษ์ไทย และธนิกานต์ มาฆะศิริรานนท์. (2542). *เทคนิคการตัดสินใจและแก้ปัญหา*. กรุงเทพฯ : เอ็กสเปอร์เน็ท.
- รศนา อัสชงกิจ. (2537). *กระบวนการแก้ปัญหาและตัดสินใจเชิงวิทยาศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รังสรรค์ เลิศในสัตย์. (2551). *เทคนิคการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทยญี่ปุ่น.
- วรภัทร์ ภูเจริญ. (2543). *100 เครื่องมือแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ : กัดธรรม.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์. _____ . (2556). *การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ส. เจริญการพิมพ์.
- สายหยุด สมประสงค์. (2523). *ยุทธศาสตร์การคิด*. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2550). *แนวทางการนำมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุวัฒน์ มุทเมธา. (2523). *การเรียนการสอนในปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ : พีระพัฒนา.
- ออมสิน จตุพร. (2557). *แนวการสอนโดยให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง : สำเร็จหรือล้มเหลวกันแน่*. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 25 (1), 138.
- อภิชัย เหล่าพิเดช. (2556). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง ปัญหาทางสังคมของไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน*. วารสารวิชาการ *Veridian E-Journal*, 6 (3), 768-769
- อารี พันธมณี. (2545). *ฝึกให้คิดเป็น คิดให้สร้างสรรค์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ไยใหม่.
- อารีย์ รังสินันท์. (2532). *ความคิดสร้างสรรค์*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : ข้าวฟ่าง.
- Isaksen, S.G., Dorval, K.B. and Treffinger, D.J. (1994). *Creative Approaches to problem solving*. Dubuque, LA : Kendall-Hunt.
- Lumsdaine, Edward & Lumsdaine, Monika. (1995). *Creative Problem Solving : Thinking Skills for Changing World*. Singapore : McGraw-Hill Book.
- Mitchell, W.E., and Kowalick, T.F. (1999). *Creative Problem Solving*. N.p.: Unpublished Workbook.
- Morgan, C.T. (1978). *Thinking and Problem Solving; A Brief Introduction to Psychology*. 2nd ed., New Delhi : Tata McGrew.
- Torrance, E.P. (1973). *Encouraging Creativity in the Classroom*. Qubuque. IA: Win. C. Brown.
- Treffinger, D.J., Isaksen, S.G., and Dorvol, K.B. (2004). *Creative Problem Solving: An Introduction*. 4th ed. Waco : Prufrock Press.